

Medias bild av de andra

En diskursanalys av svensk medias skildring av kriget i
Afghanistan

Hanna Borglid
Nadim El Hamalawy

Abstract

I denna uppsats undersöker vi med hjälp av en kritisk diskursanalys hur svensk media förhåller sig till fälten orientalism och postkolonialism. I det syftet analyserar vi svensk mediarapportering, mer bestämt Dagens Nyheters och Aftonbladets rapportering av Sveriges insats i kriget i Afghanistan, och kriget i Afghanistan generellt under 2010.

Vår teoretiska utgångspunkt är Edward Saids teori om orientalism, vilken även utgör kärnan i vår analys. Teorin lägger tyngdpunkt på hur väst och öst har konstruerats som varandras motsatser, och vari väst dominerar och framställs som överlägset öst. Vår analys säger oss att även om ett orientalistiskt synsätt inte kan sägas dominera svensk media, finns det en hel del problematik angående rapporteringen om kriget.

Nyckelord: Afghanistan, orientalism, postkolonialism, kritisk diskursanalys, svensk media.

Ord: 8995

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställning.....	1
1.2	Avgränsning	2
1.3	Kritik i val av fall	3
2	Bakgrund	5
2.1	Afghanistan	5
3	Teori	7
3.1	Postkolonialism	7
3.2	Orientalism.....	8
3.2.1	Kritik mot Edward Said.....	9
3.3	Beskyddarlogiken.....	10
4	Metod och material	12
4.1	Diskursanalys	12
4.2	Material	14
4.2.1	Analysbegrepp.....	14
5	Artikelanalys	16
5.1	Förenklningar	16
5.2	”Vi” är ute i det godas tjänst	17
5.3	”Deras” korruption som ett bevis på inkompetens.....	19
5.4	Det som inte sägs.....	20
6	Slutord	22
7	Referenser	24
	Artikelmaterial	25

1 Inledning

Islam, muslimer och terrorism har under det senaste årtiondet kopplats samman allt mer i media. Inte minst gäller detta efter attentaten i USA den 11 september 2001 och det krig mot terrorism som USA och stora delar av västvärlden sedan inledde. Detta, samt en rad efterföljande händelser har lett oss till uppfattningen att det sker en ökad polarisering mellan väst och öst; mellan väst och islam. Sedan Sveriges intåg i kriget i Afghanistan har debatten om Afghanistan blossat upp i svensk media.

Nyhetsmedierna är en del av en samhällelig kontext präglad av de normer, värderingar och strukturer som omger oss. Medierna bidrar till att reproducera, men även skapa, vår verklighetsuppfattning och livsvärld. Medierna besitter ur den aspekten en särskild makt då de enkelt och snabbt når ut till stora mängder människor och därigenom potentiellt kan påverka enorma mängder människor. I och med denna position besitter media ett tolkningsföreträde i att definiera världen; vad som är rätt och fel, ont och gott, vilka som ingår i ett "vi" och vilka som utgör "de". I tolkningföreträdet ingår så att säga en rätt att utelämna vissa fakta eller lyfta fram andra. På så vis skapas diskurser och opinion om rätt och fel. 2010 har varit det blodigaste året i Afghanistan sedan kriget inleddes 2001. Över 10 000 människor har dödats varav minst 2000 var civila afghaner (Sydsvenskan 2011). Konflikten i Afghanistan ser ut att eskalera, de militära insatserna från väst intensifieras. Det finns anledning att kritiskt granska hur konflikten, Afghanistan och afghaner samt väst och dess intressen representeras i media.

Vi har i detta arbete valt att undersöka vad som sägs och hur det sägs i svensk mediareportering om kriget i Afghanistan.

1.1 Syfte och frågeställning

Vårt huvudsakliga intresse var att utreda hur man i väst talar och tänker om öst och om det kan sägas präglas av en orientalistisk diskurs. Av praktiska skäl avgränsar vi oss till att undersöka den diskurs som präglar den nutida svenska rapporteringen om kriget i Afghanistan, såsom ett både aktuellt och relevant medel för att kunna utreda huruvida det finns spår av ett orientalistiskt tänkande i västs förhållningssätt till Orienten. Vår hypotes är att vi genom en diskursanalys kan finna exempel på skilda yttringar av västvärldens dominerande ställning i förhållande till öst och Mellanöstern.

Vi har valt en empirisk undersökning, eftersom vi är intresserade av att ta reda på hur orientalism manifesteras, hur det faktiskt *är*. Vi menar att det är först när

man vet hur något är som man kan bilda sig en uppfattning och ta ställning till eventuella problem och börja förändra i riktning mot en förbättring. Syftet med denna uppsats är dock endast att komma fram till en empirisk slutsats, inte att ta ställning om hur saker och ting borde vara. Att vårt uttalade mål är att ta reda på om och hur en orientalistisk diskurs uttrycks i media, och således försöka beskriva en del av verkligheten, innebär inte för den sakens skull att vi själva har ett helt objektivt förhållningssätt till frågorna. På samma vis som alla andra påverkas vi av vår verklighetsuppfattning och vår förståelse av ämnet. Målsättningen är dock givetvis att uppnå högsta graden av möjlig objektivitet. stryka/utveckla?

Vår frågeställning lyder:

- Vilka tecken på föreställningar som kan sägas rymmas inom postkolonialism och orientalism finns i svensk medias rapportering av kriget i Afghanistan?

Det empiriska materialet kommer att analyseras med utgångspunkt i postkolonialism och Edward Saids teori orientalism. Valet av teori baseras på det faktum att Saids teorier och tankegångar fokuserar på de områden vi önskar undersöka, nämligen samspelet mellan Mellanöstern och väst. Saids teori går även ut på att påvisa det dominansförhållande som väst enligt honom intagit gentemot Orienten. Enligt teorin säger därför orientalismen egentligen mer om väst än om Orienten.

Vi ämnar även komplettera ovan valda teorier med Iris Marion Youngs teori om beskyddarlogik. Hon menar att västvärlden i många fall intar samma roll gentemot resten av världen som en patriark gör i en familj; man säger sig vilja beskydda och skapa trygghet för sin befolkning, men syftet är att dominera och kontrollera andra delar av världen. Genom en medveten spridning av rädsla kan västerländska regeringar skapa opinion för ett krig.

1.2 Avgränsning

I denna uppsats vill vi alltså undersöka den rådande diskursen på området genom att undersöka svensk medias rapportering om Afghanistan. Vi avgränsar studien till att främst titta på vilka argument som förs fram kring Sveriges och USA:s militära närvaro i Afghanistan, samt hur den allmänna rapporteringen kring frågan ser ut. Vi är intresserade av att se om det finns en tendens till att man särskiljer öst från väst och tillskriver de skilda sfärerna olika värden och attribut.

Diskussioner kring Sveriges engagemang i Afghanistan har varit intensiva under det gångna året, inte minst i och med tre svenska soldaters död och riksdagsvalet hösten 2010. Därför har vi gjort vår avgränsning till artiklar skrivna under förra året. Vi kommer endast att granska svensk mediareportering och närmare studera vad Dagens Nyheter (oberoende liberal och Sveriges största dagstidning) samt Aftonbladet (oberoende socialdemokratisk och Sveriges största kvällstidning) rapporterar om ämnet. Valet av dessa två tidningar baseras på att de

sammantaget når ut till ett väldigt stort antal människor i Sverige, samt att de positionerar sig olika på den ideologiska höger-vänsterskalan. Vi hoppas att detta ska medföra en nyanserad bild av rapporteringen. För att hitta lämpligt material har vi använt oss av databasen Presstext som sökmotor. Artiklarna som vi har tagit del av är publicerade mellan 2010-01-01 och 2010-12-31, alltså under en tolv månadersperiod. Vi har haft Afghanistan och afghaner som sökord. Vi har valt att inte göra någon större åtskillnad mellan de två tidningarna i analysen eftersom de båda tillsammans bidrar till skapandet av den offentliga debatten. Utifrån vårt syfte menar vi att en sådan åtskillnad vore irrelevant.

Vi vill poängtera att vår undersökning inte ämnar vara generaliserbar och återge en representativ bild av svensk medias rapportering om kriget i Afghanistan, då vårt syfte varit ett annat och vårt empiriska material och tiden till vårt förfogande i det syftets skull hade varit alldeles för begränsat. Det vi har velat visa är exempel på en orientalistisk diskurs inom vårt avgränsade empiriska material och vi kommer därför framförallt lyfta fram sådant som kan sägas visa spår av en orientalistisk diskurs.

1.3 Kritik i val av fall

Vi är medvetna om valet av Afghanistan som analysobjekt för en orientalistisk diskurs kan kritiseras då mediareportering naturligt tenderar att fokusera på extrema och uppseendeväckande händelser. Vi menar att en kritik om att man rapporterar om det som finns att rapportera om förvisso kan vara ett befogat argument, men inte ett hållbart i den mening att en rapportering som pågår under en längre period borde inrymma nyanser och olika kritiska diskurser. Att ett krig pågår i Afghanistan, innebär inte per definition att media inte har resurser och kompetens att förmedla en nyanserad och kritisk bild. Det är förvisso naturligt att media rapporterar om uppseendeväckande händelser och syftet med vår uppsats är inte att räkna hur många gånger media rapporterar om till exempel självmordsbombningar. Vårt syfte handlar om på vilket sätt man väljer att rapportera om såväl uppseendeväckande händelser samt om kriget generellt.

Saids teori omfattar västs syn på Orienten, först och främst synen på Mellanöstern och muslimer. Men teorin gör gällande att denna syn, eller förhållandesätt, kan beskrivas såsom innefattande egentligen hela främre Orienten, där också Afghanistan ingår som en del i regionen. Av detta skäl anser vi att Saids teorier går att tillämpa på Afghanistan. Enligt Said sker det inte någon uppdelning av Orienten och "orientaler" utan dessa betraktas och definieras som en homogen grupp där allt och alla inom detta geografiska område buntas samman till en kultur och ett ämne (Said 2004). Vi menar att Afghanistan är ett relevant exempel eftersom Afghanistan rimligen ingår i den hotbild som enligt Said Mellanöstern, och i synnerhet muslimer, upplevs utgöra mot väst. Vårt argument för detta är att, enligt vår förförståelse, Afghanistan i media förknippas med mycket av det som vi upplever att Mellanöstern representeras av: nämligen (bland annat) terrorism, islamister, inkompetens och bakåtsträvande samt korrupcion.

Fallet Afghanistan bör kunna betraktas som aktuellt och relevant eftersom kriget är pågående och ständigt rapporterat om i media. Detta gäller inte minst i svensk media, eftersom Sverige bidrar med trupper till Afghanistan.

2 Bakgrund

Vi kommer i följande avsnitt presentera en kort historisk bakgrund av Afghanistan då vi menar att en förståelse av Afghanistans historia är avgörande för att förstå dess nutid. Detta avsnitt hade i sin egen rätt kunde utgöra en hel uppsats. Men eftersom Afghanistan i sig inte står i fokus för vår undersökning utan snarare är ett medel för att belysa ett fenomen, det vill säga ett orientalistiskt förhållningssätt, menar vi att en mer ingående redogörelse av Afghanistans historia i detta specifika sammanhang inte är nödvändigt. Afghanistan har dock en mångfacetterad historia, något som vi försöker lyfta fram i stycket. Afghanistans historia har ofta kommit att formas av utländska stormakter. Kunskapen om detta är något som vi menar är essentiellt för att förstå den pågående situationen i Afghanistan och de svårigheter landet ställs inför idag.

2.1 Afghanistan

Historiskt sett har Afghanistan aldrig fungerat som en centralstyrd nation. Detta bland annat på grund av topografin i landet, med bergskedjor som har isolerat människor från varandra, vilket har resulterat i att man inom olika områden i hög utsträckning skött sig- och sina egna angelägenheter själva (Wilkens 2010, s. 2). Afghanistan har flera gånger varit utsatt för invasioner, både av Alexander den store och mongolerna under ledning av Djingis Khan. På 1800-talet blev man indragen i maktkampen mellan Storbritannien och Ryssland, men Storbritanniens försök att överta och kontrollera Afghanistan var inte framgångsrika. Samtidigt enades landet alltmer, men ett i stort sett misslyckat försök till modernisering, i kombination med den försämrade relationen till grannlandet Pakistan, ledde till att Afghanistan i mångt och mycket blev ett isolerat land (Engberg & Holmertz 2008).

Fram till 1973 var Afghanistan en monarki, men efter en statskupp blev landet en republik. Med stöd av Sovjetunionen kom det afghanska kommunistpartiet (PDPA) år 1978 till makten i en ny statskupp. Året därpå, 1979 invaderade Sovjetunion Afghanistan i syfte att stödja PDPA och tysta ner motståndet, detta ledde till ett tio år långt krig mellan sovjetiska trupper och afghanska rebeller. De afghanska rebellerna, även kallade Mujaheddin, bestod av afghanska och andra fundamentalistiska islamiska styrkor. Dessa fick stöd och finansiering från främst USA, Pakistan och Saudiarabien. 1992, tre år efter Sovjetunionens reträtt, lyckades Mujaheddin besegra PDPA (Regeringskansliet 2010).

Oroligheter och motsättningar uppstod mellan olika Mujaheddin grupper. Missnöjet resulterade i strider där ett antal krigsherrar kom att dominera områden inom Afghanistan, och man kom att betecknas som en laglös stat. Talibanrörelsen uppstod och växte sig stark under mitten på 90-talet som en reaktion mot det pågående inbördeskriget mellan olika afghanska milisledare (Wilkens 2010, s. 7). Talibanrörelsen fick ökat inflytande och lade gradvis under sig större delen av landet (Regeringskansliet 2010).

Den nuvarande pågående militära närvaron i Afghanistan tog sin början efter terrordåden den 11 september 2001 då USA:s dåvarande president George W. Bush beslöt att invadera Afghanistan med det uttalade målet att störta talibanregimen och angripa träningsläger drivna av al-Qaeda. Man definierade sedan snabbt om kriget såsom en humanitär intervention syftande till att befria och rädda de afghanska folket (Young 2006, s. 159). Invasionen gick under beteckningen Operation Enduring Freedom (OEF).

George W Bush förde en reto rik med uttalanden som löd ”Either you are with us, or you are with the terrorists.” (Wallensteen 2002, s. 229). Bush uppmanade omvärlden till att ta sitt ansvar i bekämpandet av terrorism och främjandet av demokrati. Den amerikanska invasionen ledde till att talibanregimen avsattes och att en övergångsregering inrättades. Nuvarande presidenten Hamid Karzai utsågs 2001 till interimspresident och valdes 2004 till president med stöd av USA (Wilkens 2010, s. 13).

Parallellt med en USA-ledd koalition har över ett 40-tal länder bidragit med trupper till Afghanistan, däribland Sverige. Detta efter att FN:s säkerhetsråd i december 2001 beslutat att stödja Bonnavalets program, vars uttalade syfte var en demokratisering och stabilisering av Afghanistan genom en internationell säkerhetsstyrka. Samordningen av dessa trupper går genom ISAF - International Security Assistance Force, vars ursprungliga mandat från FN:s säkerhetsråd var att under sex månader upprätthålla säkerheten i Kabul. Mandat förlängdes och utsträcktes till att gälla hela Afghanistan. Detta har nu pågått i 10 år. Sedan 2003 leds ISAF av försvarsalliansen Nato, och vintern 2010 uppgick ISAF-styrkorna till ca 84 000 personer (Wilkens 2010, s. 4). Enligt regeringskansliet är ISAF:s huvuduppgift ”att skapa säkerhet för att underlätta för de afghanska myndigheterna, FN och biståndsaktörer att genomföra återuppbyggnadsinsatser i landet.” Enligt USAs president Barack Obama ska antalet amerikanska soldater reduceras och man ska börja sitt tillbakadragande från och med sommaren 2011, för att då skifta över ansvaret till afghanska säkerhetsstyrkor (Wilkens 2010, s. 13).

3 Teori

De teorier vi redogör för i det följande teoriavsnittet menar vi utgör en god bas för en förståelse av västs dominans över öst. Vi menar att dessa teorier kan hjälpa oss att upptäcka till synes ”osynliga” strukturer i vårt insamlade material, det vill säga i artiklarna. Vi ämnar använda dessa teorier i analysen, då vi menar att de, tillsammans, ger oss en teoretisk utgångspunkt för att kunna undersöka om det finns en diskursiv struktur som uttrycker västs överlägsenhet och dominans över öst.

3.1 Postkolonialism

Postkolonialism är ett brett forskningsområde som innefattar många teorier och perspektiv. Det som binder samman dem inom samma forskningsområde är att de har ett gemensamt intresse av att undersöka kolonialtidens påverkan och verkan.

Prefixet “post-” i postkolonialism syftar inte på en upplösning av kolonialismen och som markör av inträdet i en efterföljande och ny era. Tvärtom, enligt det postkoloniala perspektivet tillhör inte kolonialismen det förflutna, utan de koloniala strukturerna präglar fortfarande världen och påverkar ekonomiska, politiska, sociala och kulturella relationer (Eriksson m.fl. 1999, s. 16).

Postkolonial teori är influerad av det poststrukturalistiska perspektivet där språket ses som avgörande i bland annat skapandet av identiteter och världsåskådningar. Man ser en direkt koppling mellan kunskap och makt, och hur det påverkar sociala praktiker (Eriksson m.fl. 1999, s. 17). Postkoloniala studier handlar därför i allra högsta grad om frågor kring framställning och representation såsom frågeställningar likt ”Vem har tolkningsföreträde” och ”Vems bilder och framställningar får beskriva världen och i vems intresse” (Cornell m.fl. 2002, s. 7).

Postkoloniala tänkare intar en kritisk position i den meningen att de vill belysa och synliggöra de makt- och dominansförhållanden som upprättades under kolonialismen för att sedan försöka bryta mot dessa uppfattningar och föreställningar och de ojämlika strukturer de har medfört (Eriksson m.fl. 1999, s. 16, Young 2007, s. 23).

En tydlig manifestation av postkoloniala studier som berört ämnet om framställningar och dominansförhållanden är Edward Saids banbrytande verk *Orientalism*. Nedan följer ett avsnitt där vi redgör för teorin.

3.2 Orientalism

Edward Saids bok *Orientalism* anses generellt som en av de mest inflytelserika böckerna inom det postkoloniala fältet.

Said definierar orientalism som det sätt väst förhåller sig till det som benämns som Orienten, framför allt Mellanöstern, men egentligen hela främre Orienten (Said 2004, s. 63-64). Orientalism betecknar det sätt på hur främst Mellanöstern framställts och porträtterats genom en orientalistisk diskurs i väst, inte minst genom litterära framställningar, vetenskap och media (Loomba 2005, s. 53). Enligt Said har den orientaliska diskursen och den anti-islamiska polemiken som den innefattar uttryckts sedan medeltiden och renässansen, och den fortsätter att dominera bilden av muslimer och österlandet (Said 2004, s. 427). Said menar att Orienten och orientaler tillskrivits särskilda attribut och egenskaper som bygger på en uppdelning mellan öst och väst (Said 2004, s. 63-64). Exempel på en sådan uppdelning och orientalistiska tankegångar är Lord Cromers, som vid tiden var generalkonsul i den brittiska kolonin Egypten, uttalande om att "orientalen i allmänhet talar, handlar och tänker på ett sätt som är direkt motsatt det europeiska" (Malm 2009, s. 552).

Orientalism kan förstås som den hegemoniska process genom vilken man i väst har dominerat, härskat och kontrollerat Orienten (Said 2004, s. 69, Baylis m.fl. 2008, s. 188-189). Den kunskap som producerats i väst om öst och de egenskaper, kännetecken och attribut som öst har tillskrivits härstammande från imperialistisk dominans under kolonialtiden, utgör fundamenten i detta dominans- och maktförhållande vari väst ständigt och återkommande dominerar öst och vari öst konstant betraktas såsom efterblivet väst. Som Loomba påtalar är "[k]unskap [...] aldrig oskyldig utan alltid djupt förbunden med maktens mekanismer." (Loomba 2005, s. 53). Denna tankegång kan sägas genomsyra Saids argumentation om Orientalismen; dess effekter och mekanismer.

Said menar att väst har haft monopol på den kunskap som har producerats om Orienten. Denna kunskap byggde på en förutfattad mening om Orienten, vari orientalen själv inte hade något att säga till om. Said menar att öst och väst har konstruerats som varandras binära oppositioner, det vill säga att de förstås i förhållande till det som sägs utgöra dess motsats. Öst har enligt Said konstruerats och producerats som västs "diskursiva andra" (Eriksson m.fl. 1999, s. 20). Detta förhållningssätt har enligt Said fungerat som ett stöd för kolonialmakternas politiska och ekonomiska dominans och förstärkande för västerlandets självbild som överlägsen (Eriksson m.fl. 1999, s. 20).

Filosofen Jacques Derrida menar att förhållandet mellan binära oppositioner sällan är neutralt, ett av begreppen ses nästan uteslutande som överordnad det andra (Eriksson m.fl. 1999, s. 18). Denna uppdelning leder till ett dominansförhållande och upprätthållandet av sociala hierarkier. Orientens olikhet, inbillad eller reell, blir därmed även dess svaghet, eftersom den skiljer sig från de egenskaper som tillskrivits väst och västerlänningar. Den kunskap och diskurs som har producerats och dominerat menar Said har lett till en kulturell fientlighet (Said 2004, s. 433), vars struktur är uppbyggt på en differentiering mellan det

kända; dvs väst som är ”vi” och det okända; Orienten, det vill säga ”de” (Loomba 2005, s. 56). Öst kategoriseras som avvikande, bakåtsträvande, outvecklad, irrationell och underlägsen, medan väst är demokratiskt, humant, rationellt, progressivt och överlägset (Eriksson m.fl. 1999, s. 20-21, Said 2004, s. 124, 445).

En annan grundsats i orientalism är enligt Said att Orienten saknar förmågan att tala och definiera sig själv. Därför antar man i väst att man måste beskriva, förklara och i slutändan definiera Orienten (Said 2004, s. 445). Orienten, menar Said, har framställts som något man bör frukta och kontrollera (Said 2004, s. 445).

I nyhetsinslag och på fotografier i tidningar förekommer araben alltid i stort antal. Ingen individualitet, inga personliga egenskaper och ingen personlig bakgrund. De flesta av bilderna föreställer uppretade folkmassor och elände eller irrationella (och därför hopplöst excentriska) gester. Bakom alla dessa döljer sig hotet om jihad. Slutsats: en skräck för att muslimerna (eller araberna) tänker erövra världen. (Said 2004, s. 427).

Said menar att orientalismen i lever kvar idag och menar att den orientaliska diskursen idag är starkare och med större genomslag än tidigare, inte minst tack vare massmedias inflytande och ”maktpolitik” (Eriksson m.fl. 1999, s. 21).

3.2.1 Kritik mot Edward Said

En återkommande kritik mot Suids orientalism är tesen att Said framställer att relationen mellan väst och öst i princip varit statisk sedan antiken. Den binära uppdelningen som Said menar dominerar förhållandet mellan väst och öst, ter sig vara oförändrad av historiska händelser och tidens utveckling (Loomba 2005, s. 57). Kritik har riktats mot att Said homogeniserar väst på samma vis som som Said anklagar väst för att homogenisera och kategorisera öst. Kritiker menar att attityder och förhållandet mellan väst och öst inte bara skiljt sig över tid, utan även mellan olika platser och kontexter (Loomba 2005, s. 57). Kritik har även riktats mot att hans analys nästan uteslutande riktas mot studien av litterära texter och att han genom detta överdriver de litterära och ideologiska uttryckens betydelse.

Den allra vanligaste kritiken mot Said är att han i alltför hög grad fokuserar på kolonialmakternas föreställningar och inte alls på de koloniserades egna framställningar. Kritiker menar att Said omedvetet målar upp en bild av förhållandet mellan väst och öst som orubblig och statisk, där de dominerade inte kan bryta mot maktstrukturen utan istället tvingas infinna sig i denna (Loomba 2005, s. 57-58). Detta menar de är paradoxalt i och med Suids ”uttalade politiska målsättning att effektuera »orientalismens« upplösning” (Loomba 2005, s. 58).

Vi, liksom Loomba, menar att fastän *Orientalism* fokuserar på västerländska litterära framställningar av Orienten och inte hur ”denna skapelse mottogs eller motarbetades av koloniala subjekt.” (Loomba 2005, s. 58), innebär detta inte att Said bör betraktas som om han betraktar koloniserarens diskurs som absolut och obrytbar. Snarare handlar det om olika forskningsområden där Said valt det ena

framför det andra; ”de som studerar härskarnas idéer och tekniker kan inte automatiskt anklagas för att vara delaktiga i dem” (Loomba 2005, s. 59).

3.3 Beskyddarlogiken

Begreppet beskyddarlogik kommer från Iris Marion Youngs bok *Globala utmaningar - Krig, självbestämmande och global rättvisa*. Där skriver hon om ”den maskulina beskyddarlogiken” där hon analyserar krig utifrån ett genusperspektiv (Young 2007, s. 141). Vi anser att det går att koppla samman Youngs teori med postkolonialism och orientalism då de alla delar synen på att väst intar ett dominansförhållande gentemot öst.

Young skriver att precis som det i många familjer finns en manlig beskyddarroll, den auktoritära fadern som skyddar sin familj, finns samma tankemönster hos stater när de ska rättfärdiga ett krig. Ledaren för staten intar en beskyddarroll gentemot medborgarna som i sin tur ger upp en del av sin frihet, och placeras i en underordnande position i utbyte mot beskydd och trygghet (Young 2007, s. 142). Detta kan i sin tur leda till en urholkning av demokratin när vi går mot ett alltmer kontrollerat och övervakat samhälle, där våra försök att kritisera de styrande organen gör att vi själva riskerar att hamna i fara (Young 2007, s. 156).

Enligt Young är byteshandeln mellan beskydd och frihet möjlig eftersom medborgarna själva godkänner den, något hon menar beror på en medveten spridning av rädsla från de styrande organen (Young 2007, s. 154). Ledarna motiverar inskränkningar av den privata friheten med argumentet att det är nödvändigt för att kunna garantera beskydd (Young 2007, s. 147). Bilden av den beskyddande ledaren som likt en familjefar sörjer för sin familj, är inte den av en skrämmande diktator som styr och ställer. Nej, ledaren här framställs som en god man, nästintill en hjälte, som ensam axlar ansvaret att trygga sin befolkning (Young 2007, s. 144).

Efter terrordåden 2001 har den amerikanska regeringen mobiliserat för att sprida idéer om rädsla. Detta enligt Young för att kunna motivera och rättfärdiga de ”krig mot terrorism” som man säger sig föra (Young 2007, s. 143). Ett av dessa krig är det som pågår i Afghanistan, där det ursprungliga kriget mot terrorismen snart utvecklades till ett humanitärt krig där Afghanistans kvinnor skulle räddas. Att kvinnofrågan inte var det ursprungliga motivet för invasionen hävdar Young är uppenbart, då den amerikanska regeringen trots flera påtryckningar från feminister och kvinnorrättsorganisationer åren innan invasionen valde att inte göra något (Young 2007, s. 152). Beskyddarlogiken var starkt närvarande när den amerikanska regeringen rättfärdigade kriget i Afghanistan. Trots tal om att ett förgörande av terrorismen, som man ansåg frodades i Afghanistan (bland andra länder), skulle göra världen till en säkrare plats, kan man några år senare inte se några direkta tecken på att detta har skett. Tvärtom har kriget enligt Young snarare ökat risken, speciellt för amerikaner (Young 2007, s. 157). Angående de afghanska kvinnornas frigörelse är det svårt att vara positiv. Enligt flera

organisationer som arbetar för kvinnors rättigheter i Afghanistan, inklusive Womankind och Girls Seven Years On, har livet för många flickor och kvinnor blivit sämre, med flickor som gifts bort mot sin vilja, utsätts för våld och förbjuds att gå i skolan (Womankind Worldwide 2008).

Sättet att använda sig av de afghanska kvinnornas situation som anledning tyder enligt Young på ett vi och dem-tänkande. Hon menar att man exotiserar dessa kvinnor och framställer dem som offer för en paternalistisk regim (Young 2007, s. 161). Beskyddarlogiken kan även sammankopplas med kolonialism och postkolonialismen, då tanken att väst ska "utveckla" och lyfta upp öst ur dess mörka okunskap och outvecklade sedvänjor följer samma mönster (Young 2007, s. 161).

Youngs beskyddarteori hänger starkt samman med feministiska teorier, men vi anser trots detta att vi kan använda oss av det grundläggande i teorin, speciellt i sammankoppling med militär närvaro av humanitära skäl.

4 Metod och material

I det här avsnittet kommer vi att redogöra för diskursanalys; vad det innebär och hur man kan använda sig utav det. Vi ska även lite mer ingående redogöra för hur vi har tänkt när vi har samlat in material, samt vad vi har tittat efter i artiklarna.

4.1 Diskursanalys

En diskursanalys analyserar språket i en text eftersom man anser att språkbruk och texter inte bara återger verkligheten, utan även är delaktiga i att forma och förändra den. (Bergström & Boréus 2005, s. 305). Språkbruk i form av texter kan resultera i förändringar på många olika sätt i samhället. Vår egen kunskap förändras när vi läser något nytt, vilket kan leda till att vi ändrar uppfattning. Detta kan i sin tur leda till förändringar på ett större plan, tex i relationer mellan människor eller ideologiska förändringar (Fairclough 2003, s. 8).

En diskursanalys ämnar att avslöja de förhållanden och strukturer som ger upphov till regler, normer och uppfattningar som skiljer människor åt; de som anses följa dessa riktlinjer och därmed passar in i samhället; och de som faller utanför. Vad man analyserar är diskurser och Bergström och Boréus menar att en diskurs är ett "regelsystem som legitimerar vissa kunskaper men inte andra och som pekar ut vilka som har rätt att uttala sig med auktoritet" (Bergström & Boréus 2005, s. 309).

Det är enligt Fairclough viktigt att poängtera att diskurser är både konstituerande och konstituerade, det vill säga att diskursen själv formar och omvandlar "den sociala verkligheten", samtidigt som diskursen själv är formad av verkligheten (Winther Jørgensen & Phillips 2005, s. 71). Med andra ord innebär detta att kommunikation och språkbruk styrs av diskurserna eftersom man använder sig av redan etablerade diskurser, men genom att ändra på språket kan man även förändra diskursen och skapa nya sådana. På detta sätt är alltså en diskurs både "en struktur och en praktik" (Winther Jørgensen & Phillips 2005, s. 76).

Vi har valt att göra en kritisk diskursanalys med utgångspunkt från Norman Faircloughs modell. En kritisk diskursanalys skiljer sig från de traditionella diskursanalyserna i det att man inte endast ser till det språkliga, utan även till det sociala. I en diskursanalys får språket två former, dels som ett sätt för människor att kommunicera med omvärlden, dels är språket en handling med historiska och sociala anknytningar. Winther Jørgensen & Phillips använder i sin bok familjen som ett exempel där begreppet familj från början är ett språkligt sådant, och som sedan har spridit sig och gett upphov till handlingar och effekter utanför den

diskursiva miljön, eller som de skriver i ”icke-diskursiva praktiker” (Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 68). Ordet familj är alltså idag förknippat med vissa allmänna attribut, som från början var språkliga.

Faircloughs kritiska diskursanalys är en utveckling av diskursanalys, och har ett vidgat fokus på sambandet mellan språk och social praktik (Bergström & Boréus 2005, s. 307). Med det menar han att man inte kan separera en händelse från andra, utan man måste ta hänsyn till relationer dem emellan och andra faktorer som påverkar. Fairclough använder sig av ett tredimensionellt sätt att analysera diskurser: en lingvistisk textanalys; som praktik; och som social praktik (Bergström & Boréus 2005, s. 308). I motsats till traditionella diskursanalyser anser Fairclough att enbart en lingvistisk textanalys är ofullständig, eftersom den missar de dolda strukturer som påverkar och formar texterna. En tredimensionell modell med fokus på både textanalys och sociala praktiker är därför nödvändig.

Fairclough menar att texter påverkas dels av sociala strukturer eller praktiker, dels av ”sociala agenter”, det vill säga människor som talar. Människors språk formas omedvetet av samhället, men människor har också själva möjligheten att forma och påverka sin omgivning genom sitt språkbruk (Fairclough 2003, s.22). Sociala praktiker å sin sida fungerar som en form av medlande och koppling mellan sociala strukturer och texter (som Fairclough refererar till som sociala händelser) (Fairclough 2003, s. 21). Enligt honom kontrollerar de sociala praktikerna urvalet inom strukturerna genom ett ”lingvistiskt nätverk av sociala praktiker” (Fairclough 2003, s. 24). Detta nätverk, diskursordningen, bestämmer det språkliga urvalet kopplat till speciella diskurser, genom att det förs en kamp mellan ett flertal diskurser som alla är närbesläktade. En medicinsk diskurs, till exempel, innehåller ord och begrepp kopplade till det medicinska området. På samma sätt utesluts ord som inte hör till den diskursen (Fairclough 2003, s. 24; Winther Jørgensen & Phillips 1999, s. 64). Sociala praktiker kopplar samman diskurser med andra icke-textmässiga delar av samhället (Fairclough 2003, s. 24).

Syftet är i en kritisk diskursanalys att uppmärksamma maktförhållanden. Utgångspunkten är att det finns dolda strukturer som bestämmer sociala förhållanden i samhället och styr hur människor agerar (Esaïasson m.fl. 2007, s. 241). Hur det ser ut i verkligheten och hur man talar och skriver om särskilda företeelser bidrar tillsammans till att maktbalanser skapas (Bergström & Boréus 2005, s. 306). Kritisk diskursanalys menar att diskurser skapar och bibehåller maktförhållanden som skapar normer för vad som är rätt och fel.

Enligt Fairclough analyseras i en kritisk diskursanalys både de diskursiva praktikerna som skapar ”bilder av det sociala” (Winther Jørgensen & Phillips 2005 s. 69), men också diskursens påverkan i skapandet av ojämna maktförhållanden. Man vill med andra ord blottlägga de sociala relationer som föder ojämlika maktförhållanden.

Kritisk diskursanalys är inte en neutral form av samhällsanalys, utan är politiskt färgad och agerar för att belysa och utjämna ojämlika maktförhållanden (Winther Jørgensen & Phillips 2005, s. 70). Fairclough menar även att en textanalys alltid är subjektiv och resultatet påverkas av vad vi tar med oss in i analysen i form av kunskap, erfarenheter etc (Fairclough 2003, s. 14).

När man använder sig av diskursanalys är det viktigt att man tänker på att mycket av det som analyseras inte är det skrivna. Minst lika viktigt att man läser mellan raderna, och försöker att se vad som ligger "bakom" texten, vad som är det underliggande materialet. En stor del av textmaterial bygger på redan antagna fakta som så att säga utformar texten. (Fairclough 2003, s. 11). Man måste även analysera det som många gånger anses vara självklar fakta, vilket gör att det ibland kan vara svårt att separera sig själv och sina egna åsikter från sitt material (Winther Jørgensen & Phillips 2005, s. 67).

4.2 Material

Vi har, som sagt, valt att söka vårt material i två rikstäckande tidningar, Dagens Nyheter och Aftonbladet. Anledningarna till detta är flera. Dagens Nyheter är Sveriges största morgontidning, och Aftonbladet är den största kvällstidningen, men även deras politiska ställning skiljer dem åt då Dagens Nyheter politiskt sett är lagd åt höger, med beteckningen oberoende liberal, och Aftonbladet är uttalat vänsterorienterat, och säger sig vara "oberoende socialdemokratisk".

Valet att analysera två tidningar med olika utformning menar vi är ett bra sätt att få bredd i vår undersökning. De två tidningarna har gått ut med olika synpunkter på Sveriges närvaro i Afghanistan, där Dagens Nyheter anser att Sveriges insats behövs och är nödvändig, medan Aftonbladet vill att de svenska trupperna ska tas hem så fort som möjligt.

Som urvalsmetod har vi valt att analysera de artiklar som behandlar Afghanistan som publicerades i de två tidningarna under ett års tid, med början i januari 2010 och slut i december 2010, alltså dags dato. Sammanlagt har vi läst närmare 200 stycken artiklar. Detta upplägg gör att vi får ett brett spektrum av material och täcker även flera viktiga händelser som är sammankopplade med Afghanistan; tex förlusten av tre svenska soldater under året, och riksdagsvalet i september, där frågan om Sveriges närvaro i Afghanistan var en viktig fråga.

I en kritisk diskursanalys är sambandet mellan språk och maktförhållanden det centrala, det är dock inte alltid så lätt att veta vad det är man letar efter när man analyserar en artikel. Vi har därför ett antal analysämnen som vi använder oss av, dels för att göra det enklare för oss själva i vår undersökning, dels för att det ska bli tydligare för de som läser vår uppsats att veta hur vi har gått tillväga.

4.2.1 Analysbegrepp

Den uppdelningen i analysbegrepp som återfinns nedan är ämnad att ge en inblick i vad vi har tittat efter när vi har granskat vårt insamlade material. Denna uppdelning återfinns inte i själva analysen, utan är ämnad att ge en bild av de "orientalistiska" tendenser vi har letat efter i vårt material. Analysbegreppen bygger på de tankegångar som uttrycks i våra valda teorier samt på vår

förförståelse och det vi trodde oss kunna finna i den diskurs som präglar svensk medias rapportering av kriget i Afghanistan.

- Vi och dem

Begreppet "vi och dem" är centralt både i Saids teori om orientalism, och även inom postkolonialismen. Det vill vi undersöka är om det finns tendenser till att artikelförfattarna använder sig av ett särskiljningsperspektiv, med andra ord om de starkt tar parti för väst, Europa och Sverige. Med tanke på de binära oppositionerna som enligt Said är avgörande för relationen mellan öst och väst, är detta en viktig del av analysen. Som en del i de binära oppositionerna är ett upplyftande av en sidas identitet, vilket oundvikligen leder till ett nedvärderande av den andra sidans identitet och kultur. Det är detta vi söker tendenser efter.

I den här kategorin ämnar vi även söka efter tendenser till maktdominans och "dolda strukturer".

- Väst och demokrati kontra öst och bakåtsträvande

Vi vill undersöka huruvida man i svensk media förknippar västvärlden med demokrati och öst med bakåtsträvande och auktoritet, och om detta görs på ett sätt som lyfter fram västs "egenskaper" på ett positivt sätt, samtidigt som man nedvärderar öst. Vi letar efter tendenser i artiklar där Sveriges insats kopplas samman med begrepp som demokratisering, frigörelse, säkerhet etc, samtidigt som man benämner Afghanistan med ord som i sammanhanget kan ha en negativ betydelse, tex instabilitet, okunskap, religion, islam etc. Självklart är det viktigt att man ser orden i dess rätta kontext, men vi anser att dessa begrepp och liknande kan visa spår av orientalism.

- Rationalitet kontra irrationalitet

Här ämnar vi undersöka huruvida Sverige beskrivs i artiklarna med ord som vill framhäva Sveriges rationalitet och kunnighet. Ord och uttryck som visar att Sverige är ett starkt land som klarar av att delta i krig. Enligt Said är detta typiska begrepp som väst använder sig av för att hävda sitt förhållande över östländerna. Orienten tillskrivs å sin sida med ord som blir motsatsen till väst, ord som antyder att man är underlägsen väst. "Orientalen är irrationell, fördärvad (fallen), barnslig, «annorlunda» och således är europén rationell, dygdig, mogen, «normal»." (Said 2004, s. 112).

- Youngs teori om bekyddarlogiken

Här använder vi oss av Iris Marion Youngs teori om beskyddarlogiken. Vi letar efter tecken på att väst och Sverige anser sig ha ett ansvar för Afghanistan och dess folk, och att det därför är nödvändigt att man intervenerar i landet. Vi letar även i sammanhanget efter tecken där man nedvärderar afghaners och Afghanistans förmåga att klara sig själva. Detta hänger samman med alla ovannämnda indelningar. Till exempel om Afghanistan och afghaner framställs vara oförmögna att klara sina egna angelägenheter, men däremot framställs väst att kunna göra det. Har en indelning i "vi" och "de" gjorts, och även väst och demokrati (det rationella) kontra öst och bakåtsträvande (det irrationella).

5 Artikelanalys

Efter att ha granskat artiklar publicerade under föregående år (2010) var vår initiala reaktion att flertalet av materialet inte direkt kunde sägas falla inom ramen för orientalism. Detta har vi dock reviderat något då vi menar att det finns mycket som kan definieras som problematiskt med rapporteringen om Afghanistan, men att problematiken inte återfinns i alla artiklar utan manifesteras i olika utsträckning inom och mellan de artiklar vi har tagit del av. Vi märker även en tydlig skillnad mellan Aftonbladet och Dagens Nyheter, där den förra är mer kritisk mot kriget och den senare visar större stöd. Svårare är att ta ställning till är om de brister som finns i rapporteringen grundar sig i ett "orientalistiskt" tankesätt. Det vi däremot kan göra är att påvisa exempel som kan sägas rymmas inom en orientalistisk diskurs. Vi tänker därför i det följande avsnittet dra paralleller mellan det Edward Said menar är ett uttryck för västerländsk dominans över öst och de artiklar som har granskats.

Det är viktigt att än en gång poängtera att källan för vår analys på intet sätt ska ses som representativ för svensk media. Vårt syfte är inte att genomföra en generaliserande studie, utan endast att visa exempel på eventuella orientalistiska tankegångar som existerar i svensk mediarapportering.

5.1 Förenklingar

Vad som är tydligt framträdande i majoriteten av artiklarna är synen att det framförallt finns två problem i Afghanistan där det ena problemet utgörs av en korrumperad afghansk president och det andra av talibanerna. Det skrivs och diskuteras sällan om västvärldens påverkan i Afghanistan eller det faktum att det faktiskt bland annat var USA som gav den afghanska presidenten Hamid Karzai sitt stöd när han först ställde upp som presidentkandidat. Inte heller diskuteras det faktum att USA även gett stöd till fundamentalistiska styrkor i Afghanistan (när de stred mot sovjetiska trupper under kalla kriget), något som senare bidrog till att talibanerna kunde växa sig starka (Wilkens 2010, s. 13, Regeringskansliet 2010, Rashid 2000). Det skrivs heller sällan om bakomliggande faktorer och förklaringar till en del av de svårigheter Afghanistan ställs inför i dag. Att Afghanistan i ett historiskt perspektiv aldrig fungerat som en enhetlig, centralstyrd nation diskuteras inte (Wilkens 2010, s. 2). Att Afghanistan ska verka som en centralstyrd nation, är sålunda ett historiskt betraktat nytt påfund, och det är en förändring som i huvudsak inte skett inifrån, utan kan sägas ha påtvingats utifrån, bland annat av de västerländska militärmakterna på plats i Afghanistan.

Eftersom man i majoriteten av de artiklar vi tagit del av väljer att överhuvudtaget inte belysa de historiska orsakssammanhangen framställs därför afghaner i slutändan i flera artiklar som inkompetenta och utan förmåga att styra sitt eget land. Man belyser som regel inte att det saknas någon tradition av centralstyrning och därför kanske man kan anta att det finns en ovana och till och med även en viss motvilja för ett sådant system. Man undviker att resonera kring det faktum att Afghanistan kan beskrivas som att ha varit en bricka i ett politiskt maktspel och därför oundvikligen varit illa.

5.2 ”Vi” är ute i det godas tjänst

Ytterligare återkommande inslag i artiklarna är att det finns en konsekvent och tydlig tendens till att hänvisa till humanitära anledningar för den militära närvaron och ett slags hela tiden underliggande faktum om att Afghanistan skulle bryta samman utan västerländsk militär närvaro. I ett flertal artiklar refererar man till den svenska insatsstyrkan som innehavande ovärderlig kunskap och kompetens, och att området man ansvarar över skulle kollapsa utan dess närvaro. Som exempel beskrivs i Dagens Nyheter den svenska insatsstyrkan av Robert Egnell, fil dr, lektor i militärstrategi vid Försvarshögskolan som en grupp som besitter ”unik förståelse, förtroende och relationer med lokala ledare och befolkningen i allmänhet” (Dagens Nyheter, 10-10-13). Afghaner framställs även som ovetande om vilken hjälp de får. De afghaner som inte är positivt inställda till insatsstyrkan är helt enkelt inte kunniga nog: ”Barnen som kastar sten mot soldaterna borde vara med några av kvällarna uppe i fortet för att få en annan bild av soldaterna.” (Dagens Nyheter 10-10-31). I motsats till de oinsatta afghanerna framställs de svenska soldaterna som vanliga, schysta killar. Artikeln genomsyras av att man skildrar en annan sida av kriget, utan att egentligen problematisera kring varför soldaterna är där. Artikeln är ett tydligt exempel enligt oss, på material skrivet av en inbäddad journalist, alltså en journalist som lever och arbetar under soldaternas skydd. Det kan i sådana situationer vara svårt att förbli objektiv och neutral till krigets vara eller inte vara, och detta är givetvis ett problem vid mediarapportering. Nedanstående exempel visar hur man försöker förenkla soldaterna, något som i sin tur leder till en grovt förenklad bild av situationen i Afghanistan: ”Hela scenen påminner mer om scouter på hajk än en krigsbas. De är yrkessoldater och man kunde vänta sig en viss machomentalitet. Men av det syns inte ett spår.” (Dagens Nyheter 10-10-31).

Det återkommande ställningstagandet om att den militära närvaron handlar om humanitärt bistånd gäller särskilt för de artiklar vi funnit i Dagens Nyheter, medan de i Aftonbladet kan sägas vara betydligt mer kritiska. I en överväldigande andel av artiklarna resoneras det dock varken i Dagens Nyheter eller Aftonbladet om det möjliga faktum att västvärlden har särskilda strategiska intressen i Afghanistan. Diskursen gör gällande att västvärlden ska rädda Afghanistan från förtryck och världen från ett stort hot som finns i Afghanistan. Exempelvis framställs det i ett flertal artiklar som att det är ”vår” plikt att finnas i Afghanistan. ”Vi väljer inte

alltid våra strider. Det finns strider som väljer oss, som vi helst skulle vilja slippa men inte kommer undan.” (Dagens Nyheter 10-04-19). Västvärlden tar sitt ansvar genom att kriga i Afghanistan och gör således något gott. Enligt Edward Saids teori om orientalism kan man hävda att genom att man utmålar Afghanistans framtid som ett potentiellt hot mot hela Europa eller västvärlden tyder det på en tydlig polarisering, ett ”vi”, som måste beskyddas och ett ”de” som är primitivt och måste fruktas. Med andra ord: det oskyldiga och goda står mot det onda och det onda måste besegras (Said 2004, s. 445). Enligt Said är en av grundtankarna inom orientalism, att väst och öst skapas som varandras binära oppositioner, vari väst dominerar öst och vari öst betraktas såsom efterblivet väst och något som bör fruktas (Eriksson m.fl. 1999, s. 20, Said 2004, s. 445).

Sveriges närvaro i Afghanistan motiveras som sagt ett flertal gånger med att vi har ett ansvar gentemot afghanerna. Flera artiklar visar på detta, exempelvis genom följande citat från Dagens Nyheter: ”Jag skulle vilja att de politiker som beslutar om ett tillbakadragande kommer hit och förklarar för byborna varför vi överger dem, säger löjtnant Maria Landholm” (Dagens Nyheter 10-10-28). Detta kan sägas falla under Iris Marion Youngs beskyddarlogik, där västvärlden ser det som sitt ansvar att ta hand om och utveckla Afghanistan till att bli ett fredligt land. Västvärlden, Sverige inkluderat, måste ta sitt ansvar för att bringa fred eftersom ingen annan har kompetens nog, speciellt inte afghanerna själva. Young menar att beskyddarlogiken tar sig uttryck i att man i västvärlden använder sig av humanitära anledningar för att rättfärdiga invasionen, både genom att man räddar det afghanska folket, samtidigt som man gör världen till en bättre och säkrare plats (Young 2007, s. 159). I Dagens Nyheter kan man läsa att “[h]är har Sverige ett ansvar gentemot det afghanska folket och de soldater som offrat och riskerat sina liv för svenska och afghanska intressen.” (Dagens Nyheter 10-10-13). Även i Aftonbladet finns artiklar där dessa tankegångar finns, Johanne Hildebrandt skriver till exempel att “[a]fghanerna kan inte lämnas i sticket” (Aftonbladet 10-08-01). I artikeln drar hon bland annat paralleller till kvinnornas situation som hon menar kraftigt skulle försämrats om Sverige tar hem sina trupper. Hennes analys har något av ett förlöjligande skimmer över sig; hon ironiserar över att de som är emot kriget helt enkelt inte förstår betydelsen av det.

Strunt i om det blir inbördeskrig, talibanerna tar över och återigen inför en religiös diktatur. Varför ska vi bry oss om att kvinnor stenas till döds, inte får gå i skolan, lämna hemmet eller får någon sjukvård? [...] Skit i dem, varför ska Sverige lägga sig i allt som händer i världen? (Aftonbladet 10-08-01).

Ett annat exempel finner vi i en artikel i Dagens Nyheter där Sveriges roll i Afghanistan framställs som mycket viktig för säkerheten. “- Folket här i byn kan lita på att vi kommer att stanna här, sade överbefälhavare Sverker Göranson[.]” (Dagens Nyheter 10-10-28). Artikelförfattaren har frågat bybor om vad de tycker om de svenska soldaterna, de är alla positiva, och oroliga för en framtid där de ska klara sig utan dem. Samtidigt framgår det av artikeln att det är problematiskt att fråga en muslim om just framtiden eftersom den “anses ligga helt i Allahs händer” (Dagens Nyheter 10-10-28). Det övergripande intrycket artikeln ger är

ändå att framtiden ser ljus ut för det afghanska folket, såvida de svenska trupperna får stanna.

Det kan mycket väl stämma att Afghanistan i nuläget inte är redo för att klara sig själva, men vad vi noterat när vi granskat artiklarna är en brist på analyserande angående västvärldens roll och ansvar för Afghanistans tillstånd. Young refererar till USA:s motivering att kriget skulle förbättra de afghanska kvinnornas situation (Young 2007, s. 159), men vad som ofta glöms bort är att situationen för kvinnor idag, nio år efter invasionen, enligt flera rapporter inte har förbättrats (Womankind Worldwide 2008).

5.3 ”Deras” korrupktion som ett bevis på inkompetens

I rapporteringen om Afghanistan framställs såväl dess ledare och landet i flera artiklar som ytterst korrumperade, vilket bland annat manifesteras i följande citat:

Relationerna mellan Kabul och Washington försämrades ytterligare på tisdagen då Afghanistans president Hamid Karzai anklagade USA för att finansiera dödandet av afghaner genom stödet till privata säkerhetsföretag. Uttalandet kommer dagen efter att Karzai medgivit att hans stabschef Umar Daudzai tagit emot pengagåvor från Iran — ”ibland 700 000 euro åt gången” under en längre tid. (Dagens Nyheter 10-10-26)

I meningen efter att författaren skriver att president Hamid Karzai anklagat USA för att finansiera dödandet av afghaner övergår författaren till att påtala att president Hamid Karzais stabschef, dagen innan uttalandet, medgivit att man tagit emot ”pengagåvor” från Iran. Artikelförfattaren gör en koppling mellan Karzais uttalande och att man mottagit pengar från Iran. Det vill säga implicit att Iran köper sig inflytande i Afghanistan. Längst ner i artikeln skriver författaren även att Afghanistan, gällande korrupktion ligger på delad andra plats tillsammans med Burma vilket förstärker bilden om att Afghanistan är korrumperat. Det kan i och för sig stämma att Afghanistans ledning är korrumperad och ett påtalande av detta är i sig inte problematiskt. Den verkliga problematiken uppstår dock när media inte kritiskt reflekterar över den rådande situationen, och inte diskuterar kring eventuella skäl till att Afghanistan är drabbat av korrupktion.

Genom att applicera Saids teorier kan man säga att Afghanistan framställs som något mindervärdigt. Landet är korrupt och således kan vi inte lita på ”de” och som i det här fallet ett uttalande från dess president. Man påtalar även i samma artikel att ”[r]elationerna [...] förämrades ytterligare” (Dagens Nyheter 10-10-26), man ger intrycket av en redan ansträngd relation och att det är Hamid Karzais uttalande som gjort att relationen försämrats ytterligare. De försämrade relationerna beror inte på att civila afghaner har dödats av USA sanktionerade privata säkerhetsfirmor, utan det är Karzais uttalande som har försämrat relationen. Ansvar för flyttas från USA:s handlande till Karzais. Om det ligger något i Karzais uttalande utreds inte. Författaren skriver senare att:

Redan i augusti beslöt presidenten att förbjuda bruket av privata säkerhetsbolag från den 17 december, något som ses med skepsis i väst eftersom man är tveksam om afghanska poliser, en ansträngd kår redan som det är, kan skydda utländska projekt och intressen i landet. (Dagens Nyheter 10-10-26).

Man gör uppdelning mellan å ena sidan Afghanistans- och å andra sidan västs intressen. Eftersom författaren tidigare i artikeln framställt Afghanistans regering som korruperad förmedlas en bild av att presidentens förbud av privata säkerhetsbolag har fattats i syfte att skada ”västerländska intressen”. En uppdelning som leder till ett ”vi” och ”de” tänkande.

I ett citat nedan som är hämtad ur en annan artikel tydliggörs Afghanistans moraliska underläge i förhållande till USA. USA och Barack Obama, en nation, som i motsats till Afghanistan framställs vara befriad från fenomenet korruption, framställs som ren och god (vi) medan Hamid Karzai och Afghanistan (de) är opålitliga och mindervärdiga. Man nämner heller inget om USA:s roll i korruptionsfrågan; detta är anmärkningsvärt då Karzai fick mycket stöd från USA när han tillsattes. Att inte påtala detta samband leder till att bilden av Afghanistan och korruption blir skev och förenklad.

USA har en längre tid haft specialagenter i Afghanistan för att utreda korruption bland höga ämbetsmän i Kabul. I somras greps en av president Hamid Karzais rådgivare sedan han i ett avlyssnat samtal erkänt att han tagit emot en större muta. President Karzai ingrep och fick mannen frisläppt. Kampen mot korruptionen i Afghanistan har nu blivit ännu en schism mellan president Barack Obama och Hamid Karzai. (Dagens Nyheter 10-09-17).

5.4 Det som inte sägs

Det är även påtagligt att afghaner själva inte får representera Afghanistan. Det är ytterst få artiklar där man citerar eller hänvisar till civila afghaners syn på kriget. De tillåts inte representera sig själva, vilket enligt Said är ett tydligt ”orientalistiskt” förhållningssätt, där ”orientaler” inte tillåts representera sig själva utan klassas in i nedärvda mallar med färdiga bilder av deras egenskaper och förmågor (Said 2004, s. 445). Då orientalens position och åsikter redan är definierade och avslöjade blir dennes uttalande överflödigt. När afghaner trots allt får komma till tals är det i övervägande del i form av uttryckt positiva reaktioner till insatsstyrkorna. Man säger sig känna en större trygghet i närheten av de svenska soldaterna: “Alla bybor som Dagens Nyheter pratat med under våra fem dagar i Alizayi säger att de känner sig trygga med den svenska närvaron.” (Dagens Nyheter 20-20-28). Få är de fall där afghaner som har kritiska åsikter gentemot Isaf-styrkorna blir publicerade, oftast blir det i fall av stenkastande människor eller i mycket korta kommentarer i förbifarten: ”(Hans granne var däremot synnerligen kritisk till all form av närvaro.)” (Aftonbladet 10-07-05).

Denna parentes, publicerad i en artikel om en afghansk man, positiv till Isafstyrkorna, är artikelns enda notering av kritiska röster från afghaner.

I de artiklar vi har analyserat har det inte förts någon debatt huruvida afghaner faktiskt har en legitim rätt att försvara sitt land på samma vis som man brukar anta att västländer har och som man antog att afghanerna hade när de stred mot sovjetiska trupper. Vi menar att klassificeringen "talibaner" är problematisk eftersom det är en hårddragen klassificering i den mening att alla som gör väpnat motstånd mot de västerländska krigsmakterna tycks klassificeras som talibaner. Man särskiljer inte mellan vanliga afghaner som gör motstånd och "talibaner". Underliggande finns slutsatsen att det knappast kan existera någon legitim rätt att försvara sig mot väst, "vi", som ju kommer med demokrati och mänskliga rättigheter. Dödandet av "motståndsmän" avhumaniseras och blir på så sätt inte problematiskt. De mänskliga aspekterna av "talibaners" lidande saknar värde. Detta förhållningssätt gäller inte endast talibaner utan i viss utsträckning även de som de västerländska staterna med militärnärvaro säger sig försvara: civila afghanska barn, kvinnor och män. Nyhetsvärdet för döda västerländska soldater ter sig vara högre, än det av talibanernas eller civila afghaner. Man rapporterade på ett mer personligt sätt om de stupade svenska soldaterna, med diverse uttalanden och sympatier, än vad vi kunde finna i någon artikel där man rapporterade om civila afghaner. Det är förvisso inget fel i att sympatisera med stupade soldater. Det som dock är problematiskt är när döda afghaner endast ses och rapporteras om som statistik över antal döda. En naturlig fråga i sammanhanget blir därför oundvikligen: vad är ett afghanskt liv värt i förhållande till en svensk soldat?

6 Slutord

I den här uppsatsen har vi undersökt huruvida det inom svensk media finns uttryck som kan placeras inom orientalism, postkolonialism och beskyddarlogiken. Vi har använt oss av en kritisk diskursanalys, och materialet har vi hämtat från Dagens Nyheter och Aftonbladet, två rikstäckande tidningar med olika syn på kriget och Sveriges deltagande. Vårt syfte har varit att undersöka huruvida man kan finna en orientalistisk präglad journalistik i samband med rapporteringen om kriget i Afghanistan och Sveriges närvaro där.

Vi har noterat skillnader tidningarna emellan, vilket är intressant. Dagens Nyheter var generellt sett mer positiva till att Sverige bör delta i kriget, medan Aftonbladet visade upp en större variation med fler kritiska röster. Dagens Nyheter motiverade ofta behovet av den svenska insatsen med att det finns ett ansvar för det afghanska folket, och att Sveriges insats har skapat en zon av trygghet i området man ansvarar för. Aftonbladet underbygger sin kritik med att militär närvaro inte är rätt väg att gå för att skapa fred och stabilitet i Afghanistan. Att belysa skillnader mellan tidningarna var dock inte vårt huvudsyfte i analysen, och vi har därför endast kort noterat dem och väljer att inte dra några vidare slutsatser.

Eftersom vårt syfte med denna uppsats var att söka efter artiklar präglade av den orientalistiska diskursen, är det också de som är presenterade i analysen. Det är dock viktigt att poängtera att mycket av vårt analysmaterial inte kan sägas falla inom den kategorin. Trots det tror vi oss kunna fastställa att det finns en problematik angående rapporteringen. Studien av nära 200 lästa artiklar publicerade under 2010 om Afghanistan visar på ständigt förenklande och reducerande skildringar av landet och den rådande situationen. Man utelämnar konsekvent problematiserande bakgrunds-, orsaks- och konsekvensbeskrivningar. I de flesta artiklar diskuterar man inte kritiskt vilken påverkan väst har i Afghanistan och i ett flertal artiklar lyfter man genomgående fram fakta som understödjer bilder av afghaner som korrumperade, ignoranta och inkompetenta att hantera eller ens diskutera den egna situationen. Det är västvärlden, däribland Sverige, som har ansvar, kunskap och mod att rädda afghanerna från sig själva.

Detta sagt, så hittade vi färre värdeladdade ord och uttryck än vad vi förväntat oss. Mycket av det undersökta materialet kan inte omedelbart vid en första betraktelse sägas falla inom orientalism-begreppet. Det material vi presenterar i uppsatsen visar dock enligt oss på en orientalistisk diskurs och att en uppdelning enligt "vi" och "dem" existerar och uttrycks inom svensk media. Det uttrycks bland annat genom att Afghanistan framställs som ett hot mot resten av världen, och att det därför är västvärldens ansvar att ingripa. Ett sådant polariserande skapar en uppdelning med ett vi- och dem-synsätt. Detta synsätt kan även placeras

under analysbegreppet rationalitet kontra irrationalitet, där Sveriges betydelsefulla insats kontrasteras mot Afghanistans okunskap om ledarskap.

Det vi upplever som mest problematiskt angående rapporteringen om kriget är de ständiga förenklingarna och en genomgående brist på djupgående analyser om krigets verkliga orsaker. Det finns en tendens att gärna idealisera Sveriges betydelse och insats i kriget och mycket av det analyserade materialet kan sammankopplas med beskyddarlogiken.

7 Referenser

- Bergström, Göran – Kristina Boréus, 2010. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Cornell, Peter, Cecilie Parsberg, Gertrud Sandqvist & Kerstin Wickman, 2002. *Postkoloniala studier* (Skriftserien Kairos, 7). Stockholm: Raster
- Engberg, Katarina – Gert Holmertz, 2008. “Afghanistan/historia” i *Nationalencyklopedin*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/afghanistan/historia>. Hämtdatum 2011-01-03.
- Eriksson, Catharina – Maria Eriksson Baaz & Håkan Thörn, 2005. *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson & Lena Wägerud, 2010. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3e uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Fairclough, Norman, 2003. *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Regeringskansliet 2010. ”Kort historisk bakgrund”. Utrikesdepartementet, juni 2010. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/13247/a/148364>. Hämtdatum 2010-11-27.
- Lomba, Ania, 2006. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft.
- Malm, Andreas, 2009. *Hatet mot muslimer*. Stockholm: Atlas
- Rashid, Ahmed, 2000. *Talibanerna: islam, oljan och det nya maktspelet i Centralasien*. Stockholm: Svenska Afghanistankomm.
- Said, Edward W., 2004 [1978]. *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.
- Sydsvenskan, 2011. “10 081 dödade i Afghanistan”. Notis. 2011-01-03
- Wallensteen, Peter, 2002. *Understanding Conflict Resolution - War, Peace and the Global System*. Första upplagan. London: Sage.
- Wilkens, Ann, 2010. *Projektet Afghanistan på fel väg?* Stockholm: Utrikespolitiska institutet.
- Winther Jørgensen, Marianne – Louise Phillips, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Womankind Worldwide 2008. *Taking Stock Update: Afghan Women and Girls Seven Years On*. Womankind Worldwide, februari 2008. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.womankind.org.uk/takingstockdownloads.html>. Hämtdatum 2011-01-02.
- Young, Iris Marion, 2007. *Globala utmaningar - Krig, självbestämmande och global rättvisa*. Hägersten: Tankekraft Förlag.

Artikelmateriel

- Dagens Nyheter*, 10-10-26. "Afghanistans president anklagar USA". Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/varlden/afghanistans-president-anklagar-usa-1.1196482>. Hämtdatum 2010-11-30.
- Dagens Nyheter*, 10-10-28. "De svenska soldaterna vill stanna i Afghanistan". Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/de-svenska-soldaterna-vill-stanna-i-afghanistan-1.1197582>. Hämtdatum: 2010-12-20.
- Dagens Nyheter*, 10-04-19. "Det ärvda kriget". Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/ledare/huvudledare/det-arvda-kriget>. Hämtdatum 2010-12-00.
- Dagens Nyheter*, 10-10-13. "Därför måste svensk trupp stanna i norra Afghanistan". Debatt. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/darfor-maste-svensk-trupp-stanna-i-norra-afghanistan-1.1187784>. Hämtdatum: 2010-12-20.
- Dagens Nyheter*, 10-10-31. "Känslornas krig – hemma och borta". Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/kanslornas-krig-hemma-och-borta-1.1199588>. Hämtdatum: 2010-12-20.
- Dagens Nyheter*, 10-09-17. "Talibanerna hotar sabotera valet". Nyhetsartikel. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dn.se/nyheter/varlden/talibanerna-hotar-sabotera-valet-1.1172255>. Hämtdatum: 2010-12-20
- Johanne Hildebrandt, 10-07-05. "Här behövs hjälp - inte mer käbbl". *Aftonbladet*. Kolumn. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/johannehildebrandt/article7414930.ab>. Hämtdatum: 2010-12-20.
- Johanne Hildebrandt, 10-08-01. "Nej, vi kan inte låta talibanerna ta över". *Aftonbladet*. Kolumn. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/johannehildebrandt/article7553744.ab> Hämtdatum: 2010-12-20.